

دانشگاه علامه طباطبائی

دانشکده زبان و ادبیات فارسی

پایان نامه دوره کارشناسی ارشد رشته زبان شناسی همگانی

موضوع:

افعال مرکب حرف اضافه‌ای در زبان فارسی

استاد راهنما:

دکتر ویدا شقاقی

استاد مشاور:

دکتر محمد دبیر مقدم

نگارنده:

سمیرا حسینی راد

بهمن ماه ۱۳۹۲

تقدیر و تشکر

در ابتدا از زحمات ارزشمند استاد عزیزم سرکارخانم دکتر ویدا شقاقی که راهنمایی این پایان نامه را بر عهده داشتند و با صبر و شکیبایی در طول کار مرا گام به گام در انجام این پژوهش یاری رساندند، تشکر می‌کنم و امید آن دارم که در تمام مراحل زندگی خویش همیشه موفق و سرفراز باشند؛

استاد عزیزم جناب آقای دکتر محمد دبیر مقدم استاد مشاور که با بزرگواری رساله را مطالعه فرمودند و اشتباهات مرا گوشزد کردند؛

استاد بزرگواریم جناب آقای دکتر رضا مراد صحرایی به عنوان استاد داور، رساله را مطالعه نموده، نکاتی ارزنده را یادآوری نمودند، کمال تشکر و قدرانی را دارم

از استادان ارجمندی که در راه کسب علم و معرفت مرا یاری نمودند، کمال تشکر را دارم . با تشکر خالصانه از همه کسانی که به نوعی مرا در انجام رساندن این مهم یاری رساندند

فرم گردآوری اطلاعات پایان نامه

کتابخانه مرکزی دانشگاه علامه طباطبایی

عنوان: افعال مرکب حرفاضافه‌ای در زبان فارسی		
نویسنده / محقق: سمیرا حسینی راد		
مترجم: ندارد.		
استاد راهنما: دکتر ویدا شقاقی	استاد مشاور: دکتر محمد دبیر مقدم	
کتابنامه: دارد	واژه نامه: دارد	
نوع پایان نامه: بنیادی ☒ توسعه‌ای ☐ کاربردی ☐		
مقطع تحصیلی: کارشناسی ارشد	سال تحصیلی: ۹۲-۹۳	
محل تحصیل: تهران	نام دانشگاه: علامه طباطبایی	دانشکده: ادبیات فارسی و زبان‌های خارجی
تعداد صفحات: ۲۰۰ صفحه	گروه آموزشی: زبان‌شناسی همگانی	
کلیدواژه‌ها به زبان فارسی: افعال مرکب حرفاضافه‌ای، افعال حرفاضافه‌دار، ادات فعلی و گزاره‌های مرکب.		
کلید واژه ها به زبان انگلیسی:		
prepositional verb, particle verb, predicates complexphrasal verb,		

الف: موضوع و طرح مسئله (اهمیت موضوع و هدف)

مطالعات و تحقیقات فراوانی در مورد فعل به عنوان هسته مرکزی انجام شده است. بعضی افراد افعال را از جهات رو ساختی و بعضی دیگر، آن‌ها را به لحاظ معنایی بررسی کرده‌اند و تقسیم بندی‌هایی از آن‌ها ارائه داده‌اند. فعل مهمترین عامل در تعیین موضوع های موجود در جمله است. در معناشناسی واژگانی، تمام اطلاعات نحوی و معنایی مربوط به واژه‌ها در فرهنگ واژگان ثبت است. اما همان طور که داده های زبانی نشان می‌دهند، بسیاری از واژه‌ها بعد از قرار گرفتن در ساختارهای نحوی، ویژگی های خاص خود را پیدا می‌کنند.

معنی افعال نقش مهمی در تعیین گذرا بودن یا نبودن و متعددی بودن یا نبودن آن دارد. بر اساس پژوهش‌های فراوانی که در این زمینه انجام شده است، ترکیب اسم، صفت با فعل منجر به تشکیل گزاره‌های مرکب می‌شود و تأثیر بسیاری بر روی تعداد موضوع‌ها و جهت دار بودن یا نبودن افعال و نیز برخی دیگر از ویژگی های افعال دارد. گروه حرف اضافه‌ای بعد از ترکیب شدن با فعل، گزاره‌ی مرکب می‌سازد و این فرایند باعث بروز تغییراتی در تعداد و نوع موضوع‌های فعل می‌شود. آنچه در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود، بررسی ویژگی‌های نحوی، معنایی و صرفی افعال مرکبی است که با ترکیب گروه حرف اضافه‌ای ساخته می‌شوند. هدف اصلی این پژوهش، یکی از مهمترین مباحث مطرح شده در نحو، یعنی تأثیرگذاری فعل بر روی موضوع‌های افعال مرکب حرف اضافه‌ای در حوزه های معنایی و همچنین بررسی تأثیر این گونه افعال بر روی هر کدام از موضوع های آنان است. علاوه بر این، ضمن بررسی و دسته بندی آن‌ها و برشمردن ویژگی های هر کدام از آن‌ها، معیارهایی برای تشخیص فعل های مرکب حرف اضافه‌ای از افعال حرف اضافه‌دار ارائه خواهد شد.

این پژوهش در امر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان و در تألیف فرهنگ دوزبانه از اهمیت برخوردار است. همچنین می توان از نتایج این پژوهش در تشخیص افعال مرکب حرف اضافه‌ای از افعال حرف‌افزاده‌داری استفاده کرد که دارای متمم یا مفعول حرف اضافه‌ای هستند.

ب: مبانی نظری شامل مرور مختصری از منابع، چارچوب نظری، پرسش‌ها و فرضیه‌ها

پژوهش حاضر بر اساس تحلیل افعال مرکب حرف‌افزاده‌ای از دیدگاه کوثرک و همکاران (۱۹۸۵) و همچنین وکر و هگمن (۱۹۸۵) صورت گرفته است. آنها به بررسی ویژگی های مقولات زبانی بر اساس نحو پرداخته‌اند. ویژگی‌های نحوی افعال مرکب حرف‌افزاده‌ای و مقایسه‌ی آنها با افعال حرف‌افزاده‌دار از جمله موضوعاتی است که مورد توجه آنها بوده است.

زمر (۲۰۰۱) نیز به تحلیل صرفی، نحوی و معنایی افعال مرکب حرف‌افزاده‌ای پرداخته است. وی معتقد است که ویژگی‌های خاص این‌گونه افعال ناشی از رابطه‌ی میان ادات و فعل است. این رابطه در صرف قابل توجیه نیست، بنابراین فعل و ادات با هم دیگر یک واژه‌ی مرکب تشکیل نمی‌دهند. این مسئله که فعل و حرف‌افزاده از لحاظ "ساختاری مجاور" هم هستند، ممکن است به معنای رابطه‌ی بین هسته‌ی فعل و هسته‌ی گروه حرف‌افزاده باشد و این گروه با فرافکنی بیشینه، خواهر فعل در ساختار نحوی محسوب شوند. اگرچه فعل مرکب حرف‌افزاده‌ای از لحاظ ساختاری شبیه به افعال دارای متمم است، اما با یکدیگر تفاوت دارند. وی در ابتدا با بررسی این‌گونه افعال، حروف‌افزاده‌ی همراه با آنها را به عنوان متمم فعل در نظر می‌گیرد، ولی به استناد بل شواهد نحوی به این نتیجه می‌رسد که گروه حرف‌افزاده‌ای همراه با فعل، متمم واقعی فعل محسوب نمی‌شود و در واقع با فعل تشکیل گزاره‌ی مرکب می‌دهد.

پرسش‌های تحقیق

۱- تبدیل فعل ساده به فعل مرکب حرف‌افزاده‌ای در گذرانی فعل حاصل چه تأثیری دارد؟

۲- چگونه می‌توان گروه‌های حرف اضافه‌ای همراه با فعل را از فعل‌های مرکب حرف‌افزای باز شناخت؟

فرضیه‌های تحقیق

۱- تبدیل افعال ساده به افعال مرکب حرف‌افزای آن‌ها را تبدیل به فعل ناگذر می‌کند.

۲- با استفاده از معیار های نحوی می‌توان گروه های حرف‌افزای همراه با فعل را از افعال مرکب حرف‌افزای تشخیص داد.

پ: روش تحقیق

پژوهش حاضر یک پژوهش بنیادی است. داده‌های مورد نیاز که شامل ۵۳۰ فعل مرکب حرف‌افزای است از فرهنگ دو جلدی سخن استخراج شده است. مطالب در زمینه‌ی موضوع تحقیق با استفاده از روش کتابخانه‌ای گردآوری شده‌اند.

ت: یافته‌های تحقیق

یافته‌های این پژوهش، مطابق با معیارهای نحوی ارائه شده توسط کوئرک و همکاران (۱۹۸۵) و کر و هگمن (۱۹۸۵) و زلر (۲۰۰۱) می‌باشند. با استناد به ملاک‌های نحوی ارائه شده توسط آنها می‌توان افعال مرکب حرف‌افزای را از افعال مرکب حرف‌افزای دار که از لحاظ شکل ظاهری شبیه به هم هستند از هم تشخیص داد. همچنین این‌گونه افعال برحسب معنی‌شان و این‌که در کدام موقعیت استفاده می‌شوند و نیز براساس ویژگی‌های ساختاری‌شان در گروه‌های مختلفی قرار داده شده‌اند. علاوه براین، فعل‌های سبک لازم بعد از ترکیب با گروه حرف‌افزای، فعل مرکب حرف‌افزای لازم و فعل‌های سبک متعدی بعد از ترکیب با گروه حرف‌افزای، فعل مرکب حرف‌افزای متعدی تشکیل می‌دهند و فعل‌های سبک «زدن» و «گرفتن» بعد از ترکیب با گروه حرف‌افزای، فعل مرکب حرف‌افزای لازم و متعدی می‌سازد.

ث: نتیجه‌گیری و پیشنهادات

با توجه به مسائلی که در این پژوهش مورد بررسی قرار گرفت، می‌توان موضوعات زیر را به عنوان پیشنهاداتی برای تحقیقات آتی مطرح کرد:

- بررسی عبارتهایی مانند "تا گلو در ... فرو رفتن" ، "از پی ... کاری برآمدن" ، "کسی را از ... محروم کردن" که از لحاظ ظاهری شبیه به افعال مرکب حرف اضافه‌ای‌اند اما در این گروه از افعال قرار نمی‌گیرند. نمونه‌هایی از آنها در پیوست ارائه خواهد شد.

- بررسی نقش اصلی گروه حرف اضافه‌ای همراه با فعل در افعال مرکب حرف اضافه‌ای

- بررسی و تحلیل مسائل مطرح شده به صورت پیکره‌ای

صحت اطلاعات مندرج در این فرم براساس محتوای پایان نامه و ضوابط مندرج در فرم را گواهی می‌نمایم.

نام استاد راهنما: دکتر ویدا شقاقی

سمت علمی: دانشیار

نام دناشکده: زبان و ادبیات فارسی

رئیس کتابخانه

چکیده:

پژوهش حاضر به بررسی تعدادی از افعال مرکب حرف اضافه‌ای استخراج شده از فرهنگ دوجلدی سخن می‌پردازد. مهمترین مسئله چگونگی تشخیص این گونه افعال از افعال حرف اضافه‌دار است که از لحاظ شکل ظاهری شبیه به یکدیگر می‌باشند. افرادی مانند وکر و همگن (۱۹۸۵)، کوئرک و همکاران (۱۹۸۵) به بررسی این افعال پرداخته‌اند. ملاک‌های نحوی مانند اسنادسازی، پیشایند سازی، قابلیت جایگزینی با قید، مورد پرسش واقع شدن با ادات پرسشی برای تشخیص این گروه افعال از افعال حرف اضافه‌دار توسط وکر و همگن (۱۹۸۵) ارائه شده است. کوئرک و همکاران (۱۹۸۵) نیز با استناد به ویژگی‌های معنایی و همچنین ویژگی‌های نحوی مانند عدم توانایی گروه حرف اضافه‌ای همراه با فعل مرکب حرف اضافه‌ای در ساخت‌های هم‌پایه و تفضیلی به تفاوت بین این دو گروه پرداخته‌اند. زلر (۲۰۰۱) نیز به بررسی افعال مرکب حرف اضافه‌ای پرداخته و با ارائه‌ی شواهد نحوی مانند عدم فرافکنی، غیر ارجاعی بودن گروه حرف اضافه‌ای همراه با فعل را اثبات می‌کند و نشان می‌دهد که این گروه متمم باقاعده‌ی فعل محسوب نمی‌شود. هدف اصلی در این پژوهش، بررسی نظرات ارائه شده از تحلیل تحلیل افعال مرکب حرف اضافه‌ای زبان فارسی است و علاوه بر تشخیص این دو گروه از افعال، به تأثیر ترکیب گروه حرف اضافه‌ای با فعل، بر روی نوع و تعداد نقش‌های معنایی آنها نیز پرداخته خواهد شد. همچنین آنها براساس ویژگی‌های معنایی و ساختاری مشترک طبقه‌بندی خواهند شد. نتایج حاصل از تحقیق نشان می‌دهد که با استفاده از معیارهای نحوی ارائه شده در مورد افعال مرکب حرف اضافه‌ای در زبان فارسی می‌توان این دو گروه از افعال را از هم باز شناخت.

فهرست مطالب

..... ۲	فصل اول
..... ۲	۱-۱ مقدمه
..... ۳	۲-۱ تعریف موضوع پژوهش
..... ۴	۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش
..... ۴	۴-۱ چارچوب نظری پژوهش
..... ۵	۵-۱ اهداف تحقیق
..... ۵	۶-۱ سوال‌های تحقیق:
..... ۵	۷-۱ فرضیه‌های تحقیق:
..... ۵	۸-۱ روش پژوهش
..... ۵	۹-۱ ساختار پایلن نامه
..... ۶	۱۰-۱ اصطلاحات و مفاهیم کلیدی
..... ۸	فصل دوم
..... ۹	مقدمه
..... ۹	۱-۲ مطالعات انجام شده در زبان فارسی
..... ۲۹	۲-۲ مطالعات انجام شده در آثار دستور نویسان غربی
..... ۵۹	فصل سوم
..... ۶۰	مقدمه
..... ۶۰	۱-۳ تحلیلی افعال مرکب حرف‌افزای از دیدگاه کوثرک و همکاران (۱۹۸۵)
..... ۶۰	۱-۳-۱ ترکیب ادات با فعل
..... ۶۱	۲-۳-۱ تقسیم‌بندی افعال مرکب حرف‌افزای
..... ۶۳	۳-۳-۱ تفاوت افعال دارای متمم حرف‌افزای با افعال مرکب حرف‌افزای
..... ۶۳	۴-۳-۱ بررسی ویژگی‌های معنایی افعال مرکب حرف‌افزای

.....۶۴.....	۵-۱-۳ بررسی ویژگی‌های نحوی افعال مرکب حرف اضافه‌ای
.....۶۵.....	۶-۱-۳ انواع متمم‌های فعل
.....۶۶.....	۲-۳ تحلیلی افعال مرکب حرف اضافه‌ای از دیدگاه وکر و هگمن (۱۹۸۵)
.....۷۴.....	۳-۳ تحلیلی افعال مرکب حرف اضافه‌ای از دیدگاه زلر (۲۰۰۱)
.....۷۸.....	۱-۳-۳ قاعده‌های تشکلی واژه‌های مرکب
.....۸۰.....	۲-۳-۳ استدلال‌های زلر (۲۰۰۱) برای اثبات نحوی بودن سازه‌های افعال مرکب حرف اضافه‌ای
.....۸۱.....	۱-۲-۳-۳ معیارهای نحوی زلر (۲۰۰۱) برای نحوی بودن افعال مرکب حرف اضافه‌ای
.....۸۲.....	۱-۱-۲-۳-۳ حذف به قرینه
.....۸۳.....	۲-۱-۲-۳-۳ مبتداسازی
.....۸۴.....	۱-۲-۱-۲-۳-۳ نقش محدودیت معنایی در مبتداسازی
.....۸۵.....	۴-۱-۲-۳-۳ توصیف
.....۸۵.....	۵-۱-۲-۳-۳ ارتقا فعل
.....۸۶.....	۶-۱-۲-۳-۳ وجود وجه right معنی سازه‌ها
.....۸۶.....	۴-۳-۳ استدلال‌های زلر (۲۰۰۱) مبری بر صرفی بودن افعال مرکب حرف اضافه‌ای
.....۸۹.....	۵-۳-۳ رده‌شناسی افعال مرکب حرف اضافه‌ای در زبان‌ها
.....۹۰.....	۶-۳-۳ فرافکری گسترده‌ی حروف اضافه
.....۹۵.....	۷-۳-۳ حروف اضافه و خاصیت قابل ارجاعی آنها
.....۹۷.....	۸-۳-۳ تغییر معنایی و ادات فعلی کنش‌ی
.....۹۹.....	۹-۳-۳ ادات فعلی دارای جنبه‌ی نمودی و معناهای مختلف هستند
.....۱۰۰.....	۱۰-۳-۳ ارتباط حروف اضافه و فعل پای
.....۱۰۱.....	۴-۳ نقش‌های معنایی
.....۱۰۲.....	۵-۳ روابط دستوری
.....۱۰۲.....	۱-۵-۳ افعال متعدی
.....۱۰۵.....	۲-۵-۳ افعال و بندهای ربطی

.....۱.۰۶.....	فصل چهارم
.....۱.۰۷.....	مقدمه
.....۱.۰۷.....	۱-۴ معجزه‌های تشخیص افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای از افعال حرف‌اضافه‌دار
.....۱.۰۸.....	۱-۴-۱ معجزه معنایی
.....۱.۰۸.....	۱-۴-۲ جان‌شکن ناپذیری بودن سازه‌ها
.....۱.۰۹.....	۱-۴-۲ نقش‌های معنایی افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای
.....۱.۰۹.....	۱-۴-۲-۱ افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای لازم
.....۱.۲۰.....	۱-۴-۲-۲ افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای متعدی
.....۱.۲۸.....	۱-۴-۳ ویژگی‌های معنایی افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای
.....۱.۳۱.....	۱-۴-۴ ویژگی‌های نحوی افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای
.....۱.۳۶.....	۱-۴-۵ تقسیم‌بندی افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای بر اساس ساختار آنها
.....۱.۳۸.....	۱-۴-۶ بررسی افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای بر اساس دیدگاه زلر
.....۱.۴۲.....	فصل پنجم
.....۱.۴۳.....	مقدمه
.....۱.۴۳.....	۱-۵ بحث و نتیجه‌گیری
.....۱.۴۳.....	۱-۵-۱ بحث و نتیجه‌گیری افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای از نظر نقش‌های معنایی
.....۱.۴۴.....	۱-۵-۲ بحث و نتیجه‌گیری افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای از نظر نقش‌های نحوی
.....۱.۴۴.....	۱-۵-۳ بحث و نتیجه‌گیری افعال مرکب حرف‌اضافه‌ای از دیدگاه زلر (۲۰۰۱)
.....۱.۴۴.....	۱-۵-۴ بررسی پرسش‌ها و فرضیه‌ها
.....۱.۴۵.....	۱-۵-۲ خلاصه و جمع‌بندی مطالب
.....۱.۴۶.....	۱-۵-۳ پیشنهاداتی برای پژوهش‌های آتی
.....۱.۴۷.....	فهرست منابع فارسی
.....۱.۴۸.....	فهرست منابع انگلیسی
.....۱.۵۴.....	واژه‌نامه‌ی انگلیسی-فارسی

۱۶۴..... واژه‌نامه‌ی فارسی - انگلیسی

۱۷۴..... افعال گسسته

۱۷۶..... افعال مرکب حرف‌افزای

نشانه‌ها و علائم اختصاری

D	مشخص‌گر
DPs	ساخت گروه‌های اسمی
F	مشخصه‌ی زمان
FPrep	فرافکنی گروه حرف‌اضافه‌ای
Infl	تصرف
N	اسم
NP	گروه اسمی
Part	ادات
prtP	گروه اداتی
SC	جمله‌واره‌ی خرد
SVO	فاعل فعل مفعول
V	فعل

فصل اول

کلیات پژوهش

زبان ابزاری طبیعی برای ایجاد ارتباط در بین انسان‌ها است و انسان به کمک زبان، اندیشه و شناخت خود را سازمان می‌دهد و از این طریق اندیشه‌ی خود را به دیگران منتقل می‌سازد و با دیگران ارتباط برقرار می‌کند. هر کدام از این عناصر به طور منظم و با قاعده در صورت های گفتاری و نوشتاری پدیدار می‌شوند. تفکرات انسان در قالب جمله‌های ساختمان‌مند و منسجم به دیگران منتقل می‌شود. این جملات از طریق عناصر زبانی و به‌گونه‌ای نظام‌مند تشکیل می‌شوند که هرگونه تخطی از این نظام باعث ایجاد اختلال در امر ارتباط می‌گردد. پدیده‌های طبیعی یا دارای فعل و انفعالاتی هستند که دارنده‌ی عاملی که این تغییر وضعیت را موجب می‌شود مانند «علی غذا را خورد» و گاه وضعیت پدیده مد نظر است و حالت آن بیان می‌شود، مانند «هوا سرد است» و گاه تأثیرپذیری از آن پدیده مورد نظر است، مانند «هوا سرد شد».

در همه زبان‌های بشری، این توانایی در اختیار انسان قرار داده شده است که بتواند در قالب های زبانی مشخص که بین گروهی از افراد مشترک است، مقاصد خود را بیان کند. در طول تاریخ زبان همواره مورد توجه افراد مختلفی بوده است. اما نخستین مطالعات زبانی که در سده‌های پیش انجام شده است، مطالعه‌ی محض زبانی نبوده است بلکه آن‌ها بررسی‌های زبانی را برای دست‌یابی به نتایجی دیگر در زمینه های مذهبی، آموزشی، اجتماعی و غیره انجام می‌داده‌اند. اما مطالعات دقیق زبانی در ابتدای قرن بیستم توسط افرادی چون فردینان دوسوسور پای‌گرفت. در این برهه از تاریخ، دیگر زبان را نه به خاطر ارتباط آن با موضوع‌های دیگر، بلکه به خاطر خود زبان بررسی کردند. هدف اصلی آن‌ها توصیف دقیقی از زبان و این که چه طور بشر قادر است با تعداد محدودی قاعده‌ی تثبیت شده در ذهن، بی‌نهایت افکار و نظرات خود را بدون کوچکترین نقصی بیان کنند. در ابتدا آن‌ها به دنبال پی‌بردن به آن دسته از قواعدی بودند که اساس ساخت جملات را تشکیل می‌داد و در نهایت به ویژگی های نهادی و فطری در بشر پی‌بردند. مهمترین ویژگی زبان، این موهبت ذاتی، این است که اجزای آن همگی در تعامل با همدیگر هستند و هیچکدام از این اجزاء نمی‌توانند به صورت مستقل ایفای نقش بکنند. عناصر زبانی به مثابه‌ی حلقه‌های زنجیر در ارتباط با همدیگرند که می‌توانند در انتقال مفاهیم ذهنی بشر، موفق عمل کنند. از این رو یکی از اهداف مهم

زبان‌شناسی بررسی و توصیف چگونگی پیوند واژه‌ها برای پدید آوردن جمله‌های بیشمار در هر زبان است؛ به این‌گونه بررسی ساخت زبان به اصطلاح دقیق‌تر نحو می‌گویند.

۱-۲ تعریف موضوع پژوهش

بررسی و توصیف ساخت جمله‌ها در هر زبان از طریق نحو انجام می‌شود، بنابراین واحد بنیادین در نحو «جمله» است و فعل هسته‌ی مرکزی این واحد مطالعاتی است (مشکوٰۃ الدینی، ۱۳۷۴: ۱۱۳) البته لازم به ذکر است، در نظریه‌های زبانی حاضر، همچون نظریه‌ی حاکمیت و مرجع‌گزینی یا کمینه‌گرا عنصر زمانی زماندار به عنوان هسته‌ی مرکزی جمله در نظر گرفته می‌شوند (دبیر مقدم، ۱۳۷۸: ۳۸۵).

مطالعات و تحقیقات فراوانی در مورد فعل به عنوان هسته‌ی مرکزی انجام شده است و بعضی افراد افعال را از جهات رو ساختی و بعضی دیگر آن‌ها را بر اساس معنی بررسی کرده‌اند و تقسیم‌بندی‌هایی از آن‌ها ارائه داده‌اند. افعال مهمترین عامل در تعیین موضوع‌های موجود در جمله‌ها است. در معناشناسی واژگانی، تمام اطلاعات نحوی و معنایی مربوط به واژه‌ها در فرهنگ واژگان ثبت است. اما همان‌طور که داده‌های زبانی نشان می‌دهند، بسیاری از واژه‌ها بعد از قرار گرفتن در ساختارهای نحوی، ویژگی‌های خاص خود را پیدا می‌کنند.

معنای افعال، نقش مهمی در تعیین گذرا بودن یا نبودن، متعدی بودن یا نبودن آن‌ها را دارد. بر اساس پژوهش‌های فراوانی که در این زمینه انجام شده است، ترکیب اسم، صفت با فعل منجر به تشکیل گزاره‌های مرکب می‌شود و تأثیر بسیاری بر روی تعداد موضوع‌ها و جهت‌دار بودن یا نبودن افعال و نیز برخی دیگر از ویژگی‌های افعال دارد. گروه حرف‌اضافه‌ای بعد از ترکیب شدن با فعل گزاره‌ی مرکبی می‌سازد و این فرایند باعث بروز تغییراتی در تعداد و نوع موضوع‌های فعل می‌شود. آنچه در این پژوهش به آن پرداخته می‌شود، بررسی ویژگی‌های نحوی، معنایی و صرفی افعال مرکبی است که با ترکیب گروه حرف‌اضافه‌ای ساخته می‌شوند.

۳-۱ اهمیت و ضرورت پژوهش

این پژوهش در امر آموزش زبان فارسی به غیر فارسی زبانان و در تألیف فرهنگ دوزبانه از اهمیت برخوردار است. همچنین می توان از نتایج این پژوهش در تشخیص افعال مرکب حرف اضافه‌ای^۱ از افعال حرف‌افزاداری که دارای متمم یا مفعول حرف اضافه‌ای هستند، استفاده کرد.

۴-۱ چارچوب نظری پژوهش

پژوهش حاضر براساس تحلیل افعال مرکب حرف‌افزاداری از دیدگاه کوئیک و همکاران^۲ (۱۹۸۵) و همچنین وکر و هگمن^۳ (۱۹۸۵) صورت گرفته است. آنها به بررسی ویژگی‌های مقولات زبانی براساس نحو پرداخته‌اند. ویژگی‌های نحوی افعال مرکب حرف‌افزاداری و مقایسه‌ی آنها با افعال حرف‌افزادار از جمله موضوعاتی است که مورد توجه آنها بوده است.

زالر^۴ (۲۰۰۱) نیز به تحلیل صرفی، نحوی و معنایی افعال مرکب حرف‌افزاداری پرداخته است. وی معتقد است که ویژگی‌های خاص این گونه افعال ناشی از رابطه‌ی میان ادات با فعل است. این رابطه در صرف قابل توجیه نیست، بنابراین فعل و ادات با هم دیگر یک واژه‌ی مرکب تشکیل نمی‌دهند. این مسئله که فعل و حرف اضافه از لحاظ 'ساختاری مجاور'^۵ هم هستند، ممکن است به معنای رابطه بین هسته‌ی فعل و هسته‌ی گروه حرف اضافه باشد و این گروه با فرافکنی بیشینه، خواهر فعل در ساختار نحوی محسوب شوند. اگرچه فعل مرکب حرف‌افزاداری از لحاظ ساختاری شبیه به افعال دارای متمم است اما با یکدیگر تفاوت دارند. وی در ابتدا با بررسی این گونه افعال، حروف اضافه‌ی همراه با آنها را به عنوان متمم فعل در نظر می‌گیرد ولی به استناد به شواهد نحوی به این نتیجه می‌رسد که گروه حرف‌افزاداری همراه با فعل متمم واقعی فعل محسوب نمی‌شود و در واقع با فعل تشکیل‌دهنده‌ی گزاره‌ی مرکب می‌دهد.

^۱ -Phtasal Verb

^۲ - Quirk and et al.

^۳ - Wekker and Haegeman

^۴ -Zeller

^۵ -structurally adjacent

۱-۵ اهداف تحقیق

یکی از مهمترین مباحث مطرح شده در نحو تأثیر گذاری فعل بر روی موضوع های افعال مرکب حرف اضافه ای در حوزه های معنایی است. در این تحقیق هدف اصلی، بررسی تأثیر افعال مرکب بر روی هر کدام از موضوع های آنان است. علاوه بر این، ضمن بررسی و دسته بندی آن ها و برشمردن ویژگی های هر کدام از آن ها، معیارهایی برای تشخیص فعل های مرکب حرف اضافه ای از افعال حرف اضافه دار ارائه خواهد شد.

۱-۶ سوال های تحقیق

- ۱- تبدیل فعل ساده به فعل مرکب حرف اضافه ای در گذرانی فعل حاصل چه تأثیری دارد؟
- ۲- چگونه می توان گروه های حرف اضافه ای همراه با فعل را از فعل های مرکب حرف اضافه ای باز شناخت؟

۱-۷ فرضیه های تحقیق

- ۱- تبدیل افعال ساده به افعال مرکب حرف اضافه ای آن ها را تبدیل به فعل ناگذر می کند.
- ۲- با استفاده از معیارهای نحوی می توان گروه حرف اضافه ای همراه با فعل را از افعال مرکب حرف اضافه ای تشخیص داد.

۱-۸ روش پژوهش

پژوهش حاضر یک پژوهش بنیادی است. داده های مورد نیاز که شامل ۵۳۰ فعل مرکب حرف اضافه ای است از فرهنگ دو جلدی سخن استخراج شده است. در فرهنگ سخن ضمن توصیف معانی این فعل های مرکب گاه مرجع یا منبع مورد استفاده ذکر شده که دال بر قدیمی بودن آنها است. نگارنده سعی کرده است تا از نمونه های موجود، مواردی را که بیشتر در فارسی معیار به کار می روند، مورد تجزیه و تحلیل قرار دهد. مطالب در زمینه ی موضوع تحقیق با استفاده از روش کتابخانه ای گردآوری شده اند.

۱-۹ ساختار پایان نامه

پایان نامه ی حاضر در پنج فصل تنظیم شده است. فصل اول، معرفی کلیات پژوهش شامل مقدمه ای پیرامون پژوهش، اهمیت پژوهش، چارچوب نظری، پرسش های پژوهش، روش پژوهش، ساختار پایان نامه و اصطلاحات و مفاهیم کلیدی پژوهش است. در فصل دوم، تاریخچه ای از مطالعاتی که در داخل و خارج کشور

در ارتباط با افعال مرکب، حروف اضافه، افعال مرکب حرف اضافه‌ای انجام شده‌اند، از نظر خواهد گذشت. در فصل سوم، نظرات ارائه شده توسط کوثرک و همکاران (۱۹۸۵)، وکر و هگمن (۱۹۸۵) و زلر (۲۰۰۱) درباره‌ی افعال مرکب حرف اضافه‌ای ارائه خواهد شد. در فصل چهارم، به تحلیل افعال مرکب حرف اضافه‌ای که از "فرهنگ سخن" استخراج شده‌اند، پرداخته می‌شود و فصل پنجم هم شامل ارائه‌ی نتایج حاصل از پژوهش و طرح پیشنهاداتی برای مطالعات آتی خواهد بود.

۱-۱۰ اصطلاحات و مفاهیم کلیدی

الف) افعال مرکب حرف اضافه‌ای: افعالی که از ترکیب گروه حرف اضافه‌ای با فعل ساخته می‌شوند و در اکثر موارد معنای آنها از تک تک اجزایشان به دست نمی‌آید. در این گونه افعال امکان حذف یا جایگزینی گروه حرف اضافه‌ای با گروه دیگر امکان‌پذیر نیست. دهه (۲۰۰۲)

ب) افعال حرف اضافه‌دار: افعالی که دارای گروه حرف اضافه با نقش متمم مفعولی یا افزوده‌اند و معنای آنها از اجزای آنها به دست می‌آید. امکان حذف گروه حرف اضافه‌ای با نقش افزوده در این گونه افعال وجود دارد علاوه بر این سازه‌ی با نقش متمم مفعولی را می‌توان با سازه‌های دیگر جایگزین کرد بدون اینکه خللی در معنای جمله وارد شود. دهه (۲۰۰۲)

پ) ادات فعلی^۱: در زبان انگلیسی، حرف اضافه‌ای که همراه با فعل به کار برده شود، ادات نام دارد. ادات و حروف اضافه متعلق به دو مقوله‌ی متفاوت اما منطبق بر هم هستند، چون آن دو هم‌آوا و هم‌نام هستند. کوثرک و همکاران (۱۹۸۵)

ت) گزاره‌ی مرکب: اسم، صفت و گروه حرف اضافه‌ای با فعل ترکیب می‌شوند و روی هم گزاره‌ی مرکب می‌سازند. مگردومیان (۲۰۰۵)

¹ - particle